

Historien om Arboretet Eldrupgård

Af Jakob Prüfer, skovfoged-elev hos Skovdyrkerne Nord-Østjylland (uddannet skovarbejder, tidligere underviser og projektudvikler ved Skovskolen)

I 2017 besluttede Skovskolen, at SLING-uddannelsen i fremtiden skulle være "landsdækkende". Siden 1960'erne var uddannelsen udelukkende blevet udbudt på Skovskolen Nødebo på Sjælland. Beslutningen betød, at man som noget helt nyt nu også skulle kunne uddanne sig til skov- og landskabsingeniør på Skovskolen Eldrupgård i Jylland.

Blandt de mange overvejelser om, hvordan man bedst kunne skabe rammerne for et seriøst og attraktivt studieindhold og et højt fagligt niveau, var der særligt én tanke, som skilte sig ud fra alle de andre. Man skulle skabe et arboret, så man på Skovskolens matrikel kunne stille levende plantemateriale til rådighed for de SLING-studerende inden for samtlige 93 træ- og buskarter på pensumlisten.

Ideen blomstrede og udviklede sig hurtigt til, at et arboret burde indeholde pensumarterne for alle de uddannelser, som tilbydes på skolens jyske afdeling. Med samtlige pensumarter repræsenteret i et arboret ville man samtidig kunne understøtte læringsbehovet for skov- og naturteknikerne, vildt- og biotopplejerne og European Tree Worker-certificeringen. Kunne man ovenikøbet finde en egnet placering tæt på skolen, så man nemt kunne gå til og fra klasseværelset, kunne man ikke ønske sig mere.

Med denne vision gik man til skovfogeden på Løvenholm Gods, som med deres store skove på det nordlige Djursland danner ramme om Skovskolen Eldrupgård. Løvenholm så tydeligt potentialet i at indgå et samarbejde om at etablere et arboret til undervisningsbrug, og de stillede herefter et areal på 2,5 ha. til rådighed til formålet. Udover Skovskolens undervisningsformål, ville en omfattende træartssamling på længere sigt også være af stor værdi for Løvenholm, da det vil give muligheden for at følge mange forskellige træarters udvikling under lokale vilkår. Med denne hjørnesten på plads kunne man nu se frem til at tage fat på næste fase.

Det forberedende arbejde

En nøje gennemgang og detaljeret taksonomisk kategorisering af artslisterne tilknyttet undervisningen i botanik og plantekendskab på de forskellige uddannelser viste, at pensa i alt rummede 106 træ- og buskarter (heraf 53 løvtræarter, 26 nåletræarter og 27 buskarter) fordelt på 18 ordener, 29 familier og 61 slægter.

At etablere et så omfattende arboret, som man her ønskede sig, er en krævende opgave og en langsigtet proces, som igennem alle faser forudsætter en vedvarende indsats, både i felten og ved skrivebordet. Samtidig kræves en høj grad af dokumentation og struktur i opbygningen, hvis et arboret skal have mere end blot herlighedsværdi i fremtiden.

Med erfaring fra skovrejsningsindsatsen i Det Grønlandske Arboret i Narsassuaq, og som ophavsmand til ideen om Arboretet Eldrupgård, pegede man på undertegnede til at lede projektet. Hermed kunne det indledende arbejde i felten begynde.

Planlægning

Som det første foretog jeg en grundig gennemgang af projektarealet. De 2,5 ha. stærkt kuperet terræn, som Løvenholm Gods havde stillet til rådighed til formålet, var bevokset med 120-årig bøg og eg med en tæt og to-etageret underskov. Bevoksningens godt 100 overstandere blev hver især gennemgået for sundhedstilstand og registreret med placering og nummer.

Med et godt og grundigt kendskab til arealet kontaktede jeg et par af kollegerne på Institut for Geovidenskab og Natur, for at få råd og vejledning. Med professor i skovbrug ved Københavns Universitet, Palle Madsen; Arboretmester i Hørsholm, Ole Byrgesen, og skovfoged ved Løvenholm Gods, Daniel Hintz, som mine primære sparringspartnere, kunne den mere detaljerede planlægning af arboretets fremtidige struktur begynde.

Selvom denne fase handlede om ganske lavpraktiske anliggender - og selvom der ville gå lang tid, før den første plante overhovedet blev plantet - så var de kommende overvejelser de allervigtigste for arboretets fremtidige succes. Når først overstanderne var fældet, underskoven væk og planterne stukket i jorden, kunne det ikke laves om. Det var i denne fase, at hele det fremtidige koncept blev formet. Det var her de store tanker blev tænkt og strategien for de første 10-20 år af arboretets levetid blev lagt. Først derefter ville man forsigtigt begynde at kunne overlade arealet og planterne mere til sig selv. Jeg var hele vejen igennem bevidst om, at jeg på samme tid stod med et kæmpe ansvar og et enormt potentiale. Også derfor var det vigtigt, at alting blev nøje overvejet.

Hvordan sikrer man en hensigtsmæssig lys/skygge-fordeling? Hvor skal de enkelte arter plantes for at få mest optimale vækstvilkår? Hvordan er jordbunds- og klimaforholdene? Hvordan sammensættes arterne i grupper og hvordan fordeles grupperne på arealets afdelinger? Hvordan skal afdelingerne spille sammen og skal de grupperes efter familie, geografi eller andet? Hvordan skal planter og afdelinger nummereres og hvordan skal et registreringssystem konstrueres, så det er hensigtsmæssigt for undervisningsformålet og samtidig er gearet til at indeholde alle detaljer? Hvem kan levere plantematerialet? Hvor mange eksemplarer af hver art skal der plantes og i hvilket system? Hvad er mulighederne for manuel vanding af planterne, hvis behovet skulle opstå? Hvordan arrangeres gangstier, så en tur rundt i arboretet giver mening? Hvor placeres låger og kørespor, så maskiner kan komme ind og manøvrere rundt i det udfordrende og stærkt hældende terræn? Hvordan sikrer man, at det fremtidige renhold af planteafdelinger og slåning af stier kan gøres effektivt? Hvordan understøttes en god formidling af stedet? Hvor etableres en base med bålplads, redskabsskur osv, som i fremtiden kan fungere som både hyggeligt og praktisk samlingssted i forbindelse med arbejdsdage, undervisningssituationer, fremvisninger og lignende? Hvordan sikrer man samtidig, at arboretet først og fremmest fremstår attraktivt, inspirerende og brugbart for de studerende på Skovskolen? Disse og mange flere spørgsmål udgjorde tilsammen lange lister, hvor hvert punkt var vigtigt, både hver for sig og i relation til hinanden.

Når man etablerer et arboret, er det ikke nok, at man blot planter en række forskellige arter. Det er mindst lige så vigtigt, at det grundlæggende design er meningsfyldt og tager højde for alle fremtidige faktorer. Således er man også nødt til at tænke både 2, 5, 10, 50 og 100 år frem i tiden. Alle detaljer skulle gennemtænkes før bevoksningen kunne vises ud og skovningen af overstanderne begynde.

De første indgreb

Efter et omfattende planlægningsarbejde med utallige overvejelser, skitser og samtaler, og efter at have undersøgt hver en kvadratmeter af arealet, var visionen endelig klar og masterplanen på plads. Arboretets fremtidige skelet af overstandere var udtænkt og den forberedende skovning kunne begynde. Skelettet skulle først og fremmest tilbyde skovklima og lys/skygge-forhold for de mange nye planter. Samtidig skulle det understøtte alle de førnævnte overvejelser og også give æstetisk og historisk værdi til den fremtidige arboret-oplevelse. Projektet kunne nu ledes til realisering og de første indgreb på arealet kunne igangsættes.

Efter skovning og udkørsel stod 10 eg og 10 bøg tilbage og sørgede for en jævn fordeling af lys og skygge på store dele af arealet. Særligt på den sydvendte skråning planlagde jeg afdelinger uden skyggepåvirkning, da det var her de eksotiske løvtræarter primært skulle stå. Herefter gik knuseren i gang med at skabe et nøje planlagt netværk af stier og kørespor rundt på arealet.

Terrænet fremstod nu gennemskueligt og dets forskellige karakteristika kunne erkendes: nordvendt skråning, sydvendt skråning, bakkekam, tør lavning, fugtig lavning og en stor tilgroet lergrav fra tidligere tid. Tilbage stod nu de store holme af underskov, som ville udgøre arboretets fremtidige afdelinger. Ved at lade dem stå, sikrede man et godt skovklima i bunden. Hermed var der skabt fordelagtige omstændigheder for mange af de fremtidige arter, som ikke nødvendigvis havde optimale klimatiske vilkår her i Danmark og som med stor sandsynlighed ikke ville have indfundet sig her ved naturlig spredning i indeværende mellemstid.

Den overordnede ide var at placere Prunus-, Malus- og Pyrus-arterne samt de eksotiske løvtræer på den sydvendte skråning. På den nordvendte skråning skulle generelt placeres nåletræarter. De vandlidende arter skulle placeres i den fugtige lavning og buskarterne i nærheden af lergraven. Med tiden er der plantet variationer ind, så både løv, nål og busk i dag pryder alle terræntyperne.

Endelig blev der etableret haretæt vildthejn på egepæle hele vejen rundt. Ni måneder efter, at ideen først opstod, var arealet nu klargjort til et fremtidigt arboret, alt sammen med uvurderlig hjælp fra Løvenholm Gods og Skovskolens skolepraktikafdeling.

Plantning

Imens det forberedende skovnings- og hegningsarbejde foregik, var jeg sideløbende i gang med det praktiske arbejde i forbindelse med udvælgelse og anskaffelse af plantemateriale til den første plantning i foråret 2018.

Som projektleder og eneansvarlig for etableringen af arboretet, var det afgørende, at jeg ikke plantede flere individer end jeg efterfølgende kunne renholde og monitorere på egen hånd. Bortset fra en ordentlig spadeplantning og korrekt registrering af alle detaljer omkring planten, ville det løbende renhold være den altoverskyggende førsteprioritet de kommende år. Først når planterne har nået en vis højde og er blevet konkurrencedygtige overfor græs og urter, må man begynde at drømme om hvad man ellers kunne bruge sin tid på.

Det er ikke alle 106 træ- og buskarter, som umiddelbart var tilgængelige blandt planteskoler i Danmark. Samtidig har det været vigtigt at koordinere artsvalget således, at renholdelsesindsatsen ikke skulle deles ud over for mange små og spredte afdelinger. De samme overvejelser har indgået i alle efterfølgende plantninger og på den måde er både artsmængden og artsvalget hver gang tilpasset omstændighederne.

Forud for enhver plantning er der tilbageværende bølgeunderskov i 5 meters højde, som skal ryddes manuelt med motorsav. Herefter skal der med spade graves plantehuller i den rodfyldte skovjord. Hver plante, som i forvejen er ajourført og registreret med nummer, bliver nøje placeret, så den får den bedst mulige start. For hver plante bruges der ca. et kvarters tid og det er i alt et omfattende stykke arbejde, som kræver både tålmodighed og passion. Til gengæld er det et ubeskriveligt privilegie at håndtere alle de mange spændende arter, bestemme deres placering og endelig lede og realisere et så omfattende og vigtigt projekt.

Den første plantning bestod af 30 arter fordelt på 8 afdelinger. Planteafstanden er 1 x 1 meter, så planterne hurtigt vil nå sammen, kaste skygge på jordbunden og hjælpe hinanden opad. Af hver art er der plantet ca. 10 individer, som er placeret på tværs af mikroterrænet i en given afdeling. Ved at give hver art det bredest mulige spektrum af jordbundsforhold øges chancen for, at mindst et af individerne vil slå an og udvikle sig fornuftigt.

Når *cryptomeria* eller *tsuga* f.eks. er plantet både i toppen, i midten og i bunden af det skrånende felt, som udgør afdeling 16, er det både et udtryk for risikospredning, men samtidig en mulighed for at tilegne sig viden og erfaring senere hen. I forhold til arboretets størrelse er det forventningen, at kun 1 af de 10 individer fra hver træart vil blive stående på sigt. Når hovedtræet senere skal udvælges, kan man i samme omgang reflektere over hvilke vækstvilkår, der har været bedst for arten på netop denne lokalitet. I afdeling 2 kan man allerede nu erkende, at tempeltræ helst vil stå på toppen, magnolie midt på i nærheden af andre, og Kinatræ helst i bunden.

Registrering

Vores hjemmehørende nåletræart skovfyr (*Pinus sylvestris*) hører til Pinus-slægten. Ligesom bl.a. Abies-slægten (ædelgran-arterne) og Picea-slægten (de almindelige gran-arter), finder vi også Pinus-slægten (fyr-arterne) i Pinaceae, altså gran-familien. Sammen med bl.a. Cupressaceae (cypres-familien) og Taxaceae (taks-familien) findes også Pinaceae i Pinales (gran-ordenen). Pinales omfatter alle nåletræarterne.

Anderledes forholder det sig for løvtræarterne. Arboretet alene er i skrivende repræsenteret ved flere end 20 forskellige ordener og dobbelt så mange familier. I Fagales (bøg-ordenen) findes vi bl.a. bøg-, valnød- og birk-familierne. Bøg-familien (Fagaceae) indeholder bl.a. bøg-, eg og ægte kastanje-slægterne, ligesom birk-familien (Betulaceae) bl.a. indeholder birk-, el-, hassel- og avnbøg-slægterne. Man kunne tro, at arterne hestekastanje og ægte kastanje ville tilhøre samme slægt eller familie. Tværtimod befinder hestekastanjen sig i Hippocastanaceae (hestekastanje-familien), som hører under Sapindales (sæbetræ-ordenen).

Tempeltræet (*Ginkgo biloba*), som har slået godt an i afd. 3, er et interessant særtilfælde. Det stammer oprindeligt fra det centrale Kina og kan dateres tilbage til Perm-tiden for ca. 270 mio. år siden. Træet har knapt ændret sig i mellemtiden og det betragtes i dag som et levende fossil. Forskere mener, at tempeltræet har været i Danmark i mere end 100 mio. år og kendes bl.a. fra 125 mio. år gamle forsteninger fra Bornholm. Selvom tempeltræets ved er opbygget som nåletræernes, og selvom dens løvfældende "blade" af nogle menes at være sammenvoksede nåle, så klassificeres *Ginkgo biloba* hverken som løv- eller nåletræ, men har fået sin helt egen række.

For hver art findes desuden en lang række provenienser og da disse har afgørende betydning i det moderne skovbrug, er det yderst vigtigt, at de også registreres nøje i etableringsprocessen.

Det grundlæggende og fortløbende registreringsarbejde med alle arter og provenienser er lige så vigtigt som det er omfattende. Det er fuldstændig afgørende at oprette og bevare et stærkt og velstruktureret system, både i forbindelse med opbygningen af arboretet, men også for at sikre, at det er brugbart og værdifuldt for fremtidige generationer. Hvis der ikke er fuldstændig styr på hver enkelt plantes nummerering, placering, registrering og identitet vil en træartssamling hurtigt forfalde til blot at have rekreativ værdi. Etableringen af et arboret er et stykke arbejde, som i høj grad peger langt ind i fremtiden og det er således vigtigt, at man også om 50 og 100 år kan identificere hver enkelt individs placering og herkomst.

Frivillige

Som underviser med daglig kontakt til skolens elever, har jeg fra projektets start indbudt alle interesserede til at deltage. I starten var der kun én elev, som kunne se det hele for sig og tilbød sin uvurderlige hjælp. I takt med, at arealet og visionen blev mere "synlig" og håndgribelig for andre, opstod der også mere interesse for projektet. Da skelettet af overstandere stod der, stier og spor knust ind i underskoven og hegnet på plads, kunne man nemmere se, at der skete noget. Nu, hvor man også kunne være med til at diskutere artsvalg og placering, voksede interessen også blandt skolens elever.

Man kunne godt have valgt at aflevere et færdigt arboret efter et antal år, og sige "værs'go". Her var det i stedet vigtigt at inddrage elever og studerende i alle arbejdsprocesserne, både for at skabe et tilhørsforhold til arboretet og for at bidrage med konkret læring og erfaring. Derfor arrangerede jeg fra starten arbejdsdage og -grupper for de interesserede elever. De blev hurtigt en succes og udover at bidrage med konkret læring og erfaring, var de også med til at skabe fællesskab og social sammenhængskraft på Eldrupgård. Efterhånden blomstrede også en base med skurvogns-kontor, bålplads og redskabsskur i arboretet. Med ankomsten af SLING-uddannelsen i 2020 blev antallet af elever og studerende på matriklen forøget markant og det samme gjorde tilslutningen til frivillig-indsatsen i den fortsatte etablering af arboretet.

Jeg har også fra starten opfordret skolens elever til at byde ind med forslag og ideer til projekter i arboretet, som de selv kunne tænke sig at udføre og være ansvarlige for. I det omfang, de er realistiske og understøtter det grundlæggende formål, er vi gået videre med dem. Således er der i mellemtiden f.eks. opstillet bistader til egen honningproduktion, ophængt kasser til ti forskellige fuglearter på ornitolog-ruten og etableret vådområde med tilhørende arter. Disse små historier i historien er vigtige, da de skaber sammenhængskraft og inspiration.

Samarbejde

Undervejs i processen har jeg indgået forskellige samarbejdsaftaler omkring plantemateriale, som vi i dag stadig nyder godt af. Jo mere det igangværende arbejde rygtes, jo flere muligheder og potentialer opstår der. Udover råd og vejledning i projektets indledende faser, viste det sig også, at netop Palle Madsen og Ole Byrgesen, kunne tilbyde virkelig enestående bidrag til arboretets træ- og buskartssamling. Begge rådede de over unikt og meget svært tilgængeligt plantemateriale. Timingen var tilmed perfekt, da materialet var tidsbegrænset og senere ville være for stort til udplantning.

Palle Madsen forestod det store CASPIAN-projekt, som handlede om at afdække potentialet for at introducere hidtil uafprøvede arter og provenienser i det danske skovbrug, i forhold til fremtidens

klimaændringer. Plantematerialet blev indsamlet i de Kaspiske bjergkæder i det nordlige Iran, som udgør et såkaldt refugialområde. De vidtstrakte, nærmest urørte og naturligt opståede skovsystemer som findes her, har i mere end to millioner år været upåvirkede af de istider, som bl.a. har dækket store dele af Europa. Når de hjemmehørende træarter i Danmark også findes i den Kaspiske region, er det fordi, at det netop er fra dette istidsrefugie, at træerne efter endt istid atter har spredt sig til Europa. I løbet af de tusinder af år, som den naturlige spredning har taget, er der undervejs opstået underarter som følge af en række tilpasninger. Af denne grund er f.eks. vores hjemmehørende ær en underart af Persisk ær, ligesom vores hjemmehørende bøg er en underart af Orientalisk bøg.

Projektet vil gennem en række forsøgsbevoksninger på forskellige jorde i Danmark undersøge, om den formodede større genetiske variation, som må være etableret gennem den lange skovkontinuitet i hjemlandet, også vil resultere i en større klimatilpasningsevne i Danmark. Materialet er hjemtaget som frø og opformeret i danske planteskoler. Efterhånden som arterne er blevet klar til udplantning i de danske forsøgsbevoksninger, har arboretet således modtaget eksemplarer af kastanjebladet eg, Persisk ær, Kaukasisk el, Orientalisk bøg, avnbøg, storbladet lind og ask fra CASPIAN-projektet. Det bliver enormt spændende at følge hvordan de generelt vil udvikle sig i løbet af de næste 50 år. På artsniveau vil der også være stor interesse for hvordan ask udvikler sig i forhold til asketoptørre og lind i forhold til frøsætning. Udover at være et enestående bidrag til samlingen, er det som Arboretmester en fantastisk historie at kunne fortælle og samtidig en, som fra adskillige vinkler giver rigtig god mening i undervisningsøjemed.

I Arboretet i Hørsholm havde Ole Byrgesen i nogle år været i gang med forberedelserne til etableringen af en ny og meget omfattende samling, nemlig Det Danske Arboret. Projektet gik ud på at etablere en komplet samling af samtlige 73 hjemmehørende danske træ- og buskarter. For hver art skulle endda udvælges den mest oprindelige proveniens, som herefter skulle opformeres til den fremtidige samling. For hver art udpegede man de 7 mest uforstyrrede lokationer i Danmark. For hver lokation indsamlede man frø fra 9 forskellige planter. Disse tilsammen 63 individer af samme art blev nu hjembragt og lagt til spiring. Herefter blev de hver især nøje undersøgt og dokumenteret, både botanisk og genetisk, hvorefter en enkelt blev kåret som den mest oprindelige proveniens, f.eks. taks fra Munkebjerg, hassel fra Dyrelund og vortebirk fra Jægerspris. Med 8 hjemmehørende arter af pil, som villigt krydser sig, skal man holde tungen lige i munden. Det er svært at forestille sig, hvor omfattende dette arbejde må være for alle arterne tilsammen, men der er ingen tvivl om, at der ligger et meget beundringsværdigt stykke arbejde til grund for Det Danske Arboret.

Projektet er ikke afsluttet endnu og gøres ikke nemmere af, at nogle af arterne nærmest er umulige at få lov til at indsamle. F.eks. er vores hjemmehørende lav gyvel så sjældent og vokser på så beskyttede områder, at man endnu ikke har fået tilladelse til fysisk at grave den op, da man derved risikerer at forstyrre hele bestanden.

Efterhånden som arterne er blevet kåret og klar til udplantning, har vi modtaget eksemplarer til samlingen, som løbende opdateres i takt med Det Danske Arborets opbygning. Når vi f.eks. har modtaget slåen indsamlet ved Jernhatten på Mols, er det fordi, at netop den lokale slåen-bestand (proveniensen) repræsenterer det allermest oprindelige slåen-materiale vi har i Danmark.

Således kan Arboretet ved Skovskolen Eldrupgård på sigt også være stolte af at kunne tilbyde deres studerende en fuldendt samling af eksemplarer af de mest oprindelige provenienser af samtlige hjemmehørende danske træ- og buskarter. Bedre materiale til undervisning i botanik og plantekendskab kan man ikke ønske sig. Det er endnu en fantastisk historie, som er opstået undervejs, og en uvurderlig mulighed, som man virkelig skal værdsætte og værne om.

Udvikling

Med to store årlige plantninger, forår og efterår, er arboretets artssamling langsomt men sikkert blevet udvidet og rummer nu flere end 200 forskellige arter og provenienser. Planteafgangen er mindre end 5 %, hvilket er yderst tilfredsstillende og samtidig inden for det spektrum, som man også må forvente i en helt almindelig skovplantning.

Udover de mange almindeligt kendte arter, er der også ankommet mere beskedne pensumarter som tretorn, vild pære, hanesporetjørn og korsved. Sideløbende med de større samarbejdsaftaler og den generelle opbygning af pensumarter, opstår indimellem også mindre og uforudsete tilføjelser til emnelisten. En skovarbejder-elev havde f.eks. en portion bjergfyr-spirer med, som i dag er godt på vej til at danne læside ved bålpladsen; en lærer tog en dag et par pawlonia-eksemplarer med, som han havde undersøgt; når Løvenholm planter en ny proveniens af f.eks. japansk lærk får arboretet eksemplarer til Larix-gruppen; da DTU Scion blev nedlagt modtog vi eksemplarer af hele 11 arter af ikke-hjemmehørende pil til vores Salix-samling, hvoraf flere end ikke har et dansk navn, f.eks. *S. aquatica giganteum*, *S. gmelini* og *S. polygena*; fra Arboretet i Hørsholm har vi været heldige at modtage eksemplarer af de historisk vigtige Bangsbo-fyr, Sno-eg, Storke-eg og Konge-eg; vi er også taknemlige for at have modtaget Maackia og Kinatræ, som er afkom af materiale indsamlet af Nordisk Arboretudvalget under deres studietur til Sydkorea i 1976. Samtidig er vi også blevet hjulpet lidt på vej af den frøpulje, som har hvilet i jorden. Efter mindst 100 år under en tæt og skyggefuld bølgebevoksning, ser vi nu naturligt fremspirede arter som hedelyng, alm. røn og bævreasp, som tålmodigt har ventet på det lysindfald som er opstået, efter kronetaget blev lukket op.

Det er en velkendt antagelse, at udviklingen af biodiversitet har mest favorable vilkår blandt hjemmehørende arter. Da de hjemmehørende arter har den længste historik i vores natur, har flest mulige arter af insekter og svampe haft mulighed for at tilpasse sig til dem. Med samtlige hjemmehørende træ- og buskarter repræsenteret på arealet, endda ved det botanisk og genetisk mest oprindelige materiale der findes, må potentialet for artsrigdom på længere sigt være optimalt. Hertil kommer et væld af andre arter, et meget varieret terræn, såvel som en høj grad af uforstyrrelse i arboretet. I alt tilbyder det et spændende scenarie for dem, som ønsker at fordybe sig i det aspekt.

Når man i dag besøger arboretet, ser man ikke nødvendigvis alle de mange overvejelser, som er gået forud for projektet. Efter 5 år og knap 1500 arbejdstimer, møder man til gengæld et indbydende og velformet område med mange spændende arter og tiltag. Med store mængder hårdt arbejde og passion er et areal transformeret og grundlaget er lagt for mange generationers praktisk og teoretisk læring.

Historien om etableringen af Arboretet Eldrupgård er undervejs blevet et eventyr om fortid, nutid og fremtid; om at gode initiativer belønnes; og om at skabe noget vigtigt i fællesskab. Projektet er ikke afsluttet og er på sin vis evigt fortløbende og det bliver spændende at følge den fremtidige udvikling.

Arboretet Eldrupgård er et besøg værd. Da Løvenholm er en privat skov er det dog ikke åbent for offentligheden og kun tilgængeligt ved forudgående aftale.